

Život bez domova

Eva Dragomirecká

VÁGNEROVÁ, M., MAREK, J., CSÉMY, L. BEZDOMOVECTVÍ VE STŘEDNÍM VĚKU: PŘÍČINY, SOUVISLOSTI A PERSPEKTIVY. PRAHA: KAROLINUM 2018.

Zjevné bezdomovectví je jedním z jevů, který se u nás objevuje až po roce 1990. Sociální služby, které poskytují pomoc a podporu lidem žijícím na ulici, se postupně setkávají s tím, že jejich klienti stárnou a mění se jejich schopnosti i potřeby, což vyžaduje změny nabízených intervencí. Bezdomovci středního věku, kterým je věnována tato publikace, přitom nepředstavují homogenní skupinu. Zahrnují jak zestárlé „mladé“ bezdomovce, kteří žijí na ulici dlouhá léta, tak lidi, kteří se dostali na ulici ve středním věku a jsou v této situaci krátkou dobu.

Předkládaná publikace zpracovává výsledky podrobných rozhovorů s 90 lidmi bez domova ve věku 37 až 54 let. Autoři tak navázali na své předchozí výzkumy zaměřené na mladé bezdomovce, z nichž se jim některé podařilo po letech vystopovat a zjistit, jaký je jejich další osud. Hlavním těžištěm knihy je však podrobný popis životní situace lidí ve středním věku žijících na ulici vycházející z jejich vlastní výpovědi. Autoři si uvědomují, že příběhy lidí bez domova mohou být různým způsobem vědomě i nevědomě zkreslené, přesto se jim podařilo v mnoha ohledech doplnit obraz, který o bezdomovectví podávají analýzy a kvantitativní šetření.

Výpověď lidí bez domova je členěna na minulost — život před propadem na ulici, současný život a představy o budoucnosti. Výsledky analýzy rozhovorů jsou konfrontovány s dosavadními výzkumnými nálezy a pokud to bylo možné, autoři se snažili nalézt mezi lidmi bez domova určité podskupiny spojené podobnou životní dráhou.

Popsali čtyři typy lidí bez domova středního věku, se kterými se ve svém výzkumu setkali. Téměř polovinu souboru tvořili ti, kteří se na ulici dostali již v rané dospělosti. Spojovalo je dětství v nefunkčních rodinách, případně institucích, nízká kvalifikace a brzký začátek užívání alkoholu či psychoaktivních látek. Druhou nejpočetnější skupinou byli lidé, kteří žili po nějakou dobu standardním způsobem, problémy s užíváním alkoholu či psychoaktivních látek (případně kriminální činnost) s následnou ztrátou práce a rozvodem u nich nastaly později a na ulici se ocitli až kolem 40. roku. Další méně četná skupina zahrnovala lidi s duševním onemocněním, často s duální diagnózou a nedostatečným rodinným zázemím. Poslední skupina zahrnovala ty, kteří se na ulici dostali nejpozději, mezi 40 a 50. rokem a nevykazují rizikové rysy jako je užívání alkoholu, psychoaktivních látek či kriminální kariéra. Na ulici se ocitli vzhledem k nezvládnutí konkrétní životní situace (krach podnikání, ztráta práce, rozvod) a mají relativně nejvyšší šanci využít nabízené podpory a svou situaci zlepšit.

Zkušenost s běžným způsobem života považují autoři za protektivní faktor v porovnání s lidmi, kteří vstoupili do dospělosti s velmi nízkým sociálním, ekonomickým a vzdělanostním kapitálem. Rozhodující je však délka života na ulici, která jednak ukazuje na nedostatečné dovednosti a nevhodné strategie řešení životních problémů, jednak znamená posílení devastujících návyků a zásadně snižuje motivaci ke změně.

Pozornost, kterou autoři věnují „chronizaci“ bezdomovectví, je rozhodně přínosem této publikace. Výpovědi respondentů, kteří již zcela rezignovali, jsou alarmující a upozorňují nás všechny, jak moc záleží na tom, aby byla pomoc poskytována bezodkladně v situaci, kdy člověk ztrácí práci a bydlení.

V knize se místy objevuje normativní tón v tom smyslu, že se hovoří o nezodpovědnosti, nezdrženlivosti a neplnění pravidel ze strany bezdomovců, jako by bezdomovectví bylo svobodnou volbou lidí, kteří se dost nesnaží. Tvrzení, která internalizují podobné odsudky veřejnosti, vyslovují i sami respondenti a jsou znakem přijetí bezdomoveckého stylu života, změny sebepojetí a rezignace na jakoukoli změnu.

Důležitá zpráva této knihy je zdůraznění heterogenity lidí žijících bez domova a upozornění na ty, kteří stárnou, ztrácí soběstačnost v důsledku závažných zdravotních potíží a nejsou schopni využívat stávající formy podpory. Jejich potřebám by odpovídala specializovaná pobytová zařízení poskytující zdravotní péči, pokud bychom chtěli naplnit jejich právo na důstojný život. Ještě mnohem důležitější je však dlouhodobému pobytu na ulici předcházet a ohroženým lidem poskytnout včasnou účinnou pomoc.